

Θέατρο & Εκπαίδευση δεσμοί αλληλεγγύης

Γκόβας, Ν., Κατσαρίδου, Μ., Μαυρέας, Δ. (επιμ.). (2012).
Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
ISBN 978-960-9529-01-3

Theatre & Education *bonds of solidarity*

Govas, N., Katsaridou, M., Mavreas, D. (eds.). (2012).
Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network
ISBN 978-960-9529-01-3

Προς την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ
των πανεπιστημιακών παιδαγωγικών τμημάτων
και της τοπικής κοινωνίας:
το εγχείρημα του Παιδικού Φεστιβάλ του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Βασιλική Ρήγα

i

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

This article is freely accesible via the website www.TheatroEdu.gr.
Published by the Hellenic Theatre/Drama & Education Network.
To order hard copies write to info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ
Read the article below

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία
και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

Προς την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ των πανεπιστημιακών παιδαγωγικών τμημάτων και της τοπικής κοινωνίας: το εγχείρημα του Παιδικού Φεστιβάλ του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Βασιλική Ρήγα

Περίληψη

Στο κείμενο παρουσιάζεται ο αντίκτυπος στους συμμετέχοντες του Παιδικού Φεστιβάλ του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Πατρών, το οποίο ξεκίνησε πριν τρία χρόνια, και σήμερα αποτελεί θεσμό για το Τμήμα. Απώτερος στόχος του Φεστιβάλ ήταν το άνοιγμα του πανεπιστημίου στην τοπική κοινωνία και η δημιουργία δεσμών μεταξύ παιδιών, εκπαιδευτικών, γονέων, νηπιαγωγείων, φοιτητών και πανεπιστημίου. Ύστερα από τρία χρόνια ανελλιπούς ετήσιας διοργάνωσής του, περισσότερα από τετρακόσια πενήντα παιδιά συμμετείχαν σε δημιουργικά εργαστήρια, ενώ περίπου τριακόσιοι φοιτητές είχαν τη δυνατότητα να πειραματιστούν και να εφαρμόσουν στην πράξη όσα διδάσκονται, να συνεργαστούν μεταξύ τους και να αναλάβουν ευθύνες δημιουργώντας μια «κοινότητα συνεργασίας». Για την αξιολόγηση του Φεστιβάλ χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικές στρατηγικές έρευνας, όπως η συμμετοχική παρατήρηση, οι συνεντεύξεις, οι ρυθμιστικές συναντήσεις της Οργανωτικής Επιτροπής κ.ά. Τα μέχρι τώρα ευρήματα υποστηρίζουν την άποψη ότι το Παιδικό Φεστιβάλ μπορεί να ενισχύσει τόσο το ρόλο του πανεπιστημίου και των προσχολικών θεσμών όσο και της τοπικής κοινωνίας.

Λέξεις κλειδιά: Παιδικό φεστιβάλ, πανεπιστημιακό παιδαγωγικό τμήμα, τοπική κοινωνία, δεσμοί συλλογικότητας και αλληλεγγύης

Εισαγωγή

Από τον Μάιο του 2004, παρά τις διαφωνίες για το τι συνιστά άτυπη μάθηση και αν είναι αποτελεσματική (Smith 1999), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει αναγνωρίσει επισήμως τη σημασία της μάθησης σε άτυπο περιβάλλον (EDUC 118 SOC 253, 18 May 2004). Σήμερα πλέον, διάφοροι φορείς, όπως μουσεία, ζωολογικοί κήποι, μη κυβερνητικές οργανώσεις κ.ά.¹ επιχειρούν συστηματικά να παρέχουν ευκαιρίες μάθησης εκτός της παραδοσιακής σχολικής τάξης. Ωστόσο, είναι περιορισμένες οι πληροφορίες για την αξιολόγηση τέτοιων πρωτοβουλιών σε σχέση με τους αρχικούς στόχους τους, όπως, για παράδειγμα, σε σχέση με την κοινωνική, πολιτιστική και εκπαιδευτική αξία των φεστιβάλ. Μπορεί να συναντάμε πλήθος αναφορών γι' αυτά, αλλά έλλειψη αναλύσεων εις βάθος και εμπειρικής τεκμηρίωσης (Quinn 2005). Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται ένα νέο εγχείρημα για το ελληνικό πανεπιστήμιο, το Παιδικό Φεστιβάλ, και αξιολογείται η αποτελεσματικότητά του ως προς τους στόχους που είχε θέσει.

Ετυμολογικά η λέξη «Φεστιβάλ» προέρχεται από το επίθετο της λατινικής «festivus» (παράγωγο του ουσιαστικού «festus») και σημαίνει «εορταστικός / -ή, χαρούμενος / -η, εύθυμος / -η» (Charlton & Charles 1879). Τα φεστιβάλ² ξεκίνησαν ως θρησκευτικές γιορτές (Laorodi 2003), διαδραμάτιζαν καθοριστικό κοινωνικό ρόλο στη δημόσια και ιδιωτική ζωή και εξελίχθηκαν σε ετήσιες επαναλαμβανόμενες δημόσιες εκδηλώσεις, περιορισμένης διάρκειας, πάνω σε ένα ειδικό θέμα (π.χ. πολυπολιτισμικό φεστιβάλ, φεστιβάλ μουσικής, τοπικά φεστιβάλ, εποχιακά φεστιβάλ) (Getz & Frisby 1990). Στην πορεία, οι θρησκευτικές τελετές άρχισαν ν' αντικαθιστούνται από την τέχνη και η μουσική, ο χορός και το θέατρο να αποτελούν τα κυρίαρχα στοιχεία του εορτασμού κατά τη διάρκεια των φεστιβάλ. Στην Ευρώπη, τα φεστιβάλ καθιερώθηκαν κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με την ανάπτυξη των διεθνών σχέσεων, του εμπορίου και του τουρισμού. Πολλά από αυτά συνέβαλαν στη συγκρότηση της πολιτιστικής υποδομής της Ευρώπης, όπως το Φεστιβάλ της Αβινιόν (Γαλλία), του Εδιμβούργου (Σκωτία), του Άμστερνταμ (Ολλανδία), του Wexford (Ιρλανδία) και του Σπολέτο (Ιταλία) (Quinn 2005). Τις δεκαετίες των '60 και των '70, τα φεστιβάλ έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στον πολιτισμό, ενώ τα τελευταία χρόνια πολλαπλασιάζονται και η θεματολογία τους ποικίλει.

Σήμερα, τα φεστιβάλ ορίζονται ως τυπική περίοδος ή πρόγραμμα, το οποίο περιλαμβάνει ευχάριστες δραστηριότητες, ψυχαγωγία ή εκδηλώσεις με εορταστικό χαρακτήρα, οι οποίες εξυμνούν δημοσίως κάποια έννοια, κάποιο συμβάν ή κάποιο γεγονός (Janiskee 1980: 97). Συνήθως διοργανώνονται στον ίδιο χώρο, μία φορά το χρόνο, και συχνά αποτελούν μέρος του ετήσιου ημερολογίου των κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι το περιμένουν ως κάτι διαφορετικό από τις καθημερινές τους δραστηριότητες ή εκείνες των μουσείων και των πολιτιστικών κέντρων (Jensen & Buckley 2011).

Με το πέρασμα του χρόνου, ο σκοπός διεξαγωγής των φεστιβάλ πιθανώς να έχει διαφοροποιηθεί και να προσανατολίζεται στην προώθηση τοπικών προϊόντων, αλλά τα φεστιβάλ πάντα παρείχαν στην τοπική κοινωνία ευκαιρίες για συμμετοχή, προωθούσαν τον εθελοντισμό, όπως και την κοινωνική, πολιτιστική, οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη του τόπου. Εκτός από την αναμόρφωση της εικόνας ενός τόπου και την προβολή του ως τουριστικό προορισμό, τα φεστιβάλ συμβάλλουν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων των συμμετεχόντων, λειτουργώντας ως άτυπο περιβάλλον μάθησης, την ποιότητα ζωής μέσα από την ενδυνάμωση της τοπικής κοινότητας (Janiskee & Drews 1998), την ενίσχυση της κοινωνικής και πολιτιστικής ταυτότητας μέσω της καλλιέργειας ισχυρών δεσμών εντός της κοινωνίας (Gursoy κ.ά. 2004), την προαγωγή των τεχνών και της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ευαισθητοποίηση σε θέματα διαφορετικών πολιτισμών και ταυτοτήτων (Getz & Frisby 1990), όπως και, τέλος, την αναψυχή των επισκεπτών (Long & Perdue 1990). Οι Frisby και Getz (1989) ισχυρίζονται ότι τα φεστιβάλ δημιουργήθηκαν με σκοπό την προώθηση και τη διατήρηση της τοπικής ιστορίας και του πολιτισμού, ενώ ο Hall (1992) πιστεύει ότι μπορούν επίσης να συμβάλλουν στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της κοινότητας και της τοπικής ταυτότητας, επειδή εξυμνούν την ταυτότητα της ομάδας που τα διοργανώνει και την περιοχή στην οποία διεξάγονται.

Πολλές έρευνες έχουν μελετήσει τους δεσμούς που αναπτύσσονται μεταξύ των οργανωτών, των επισκεπτών και της κοινότητας, καθώς και τη συμβολή των φεστιβάλ στη δημιουργία ομαδικής τοπικής ταυτότητας (Smith 1993, Boyle 1997, Davila 1997, Waterman 1998, DeBres & Davis 2001). Σε αυτή την εργασία θα παρουσιάσουμε ένα νέο εγχείρημα, το Παιδικό Φεστιβάλ του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής (Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.) του Πανεπιστημίου Πατρών, το οποίο έθεσε ως στόχο να παρέχει εκπαιδευτικές ευκαιρίες στα παιδιά της περιοχής και να αποτελέσει την αφορμή για την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ του πανεπιστημίου και της τοπικής κοινότητας.

Η οργάνωση ενός νέου θεσμού

Το Παιδικό Φεστιβάλ του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας τριών έως έξι ετών. Διεξάγεται κάθε χρόνο επί μία εβδομάδα και οι δραστηριότητές του, εκπαιδευτικού κυρίως προσανατολισμού, πραγματοποιούνται στους εξωτερικούς χώρους του Τμήματος και ελάχιστες απ' αυτές μέσα σε εργαστήρια.

Η ιδέα διεξαγωγής του ξεκίνησε το 2010 στο πλαίσιο διδασκαλίας δύο πανεπιστημιακών μαθημάτων («Κινητικό και θεατρικό παιχνίδι» και «Σωματική και θεατρική έκφραση στην προσχολική εκπαίδευση-Δραματοποίηση»). Τα συγκεκριμένα μαθήματα διδάσκονται στο Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., πανεπιστημιακό Τμήμα που προετοιμάζει μελλοντικούς εκπαιδευτικούς για την προσχολική εκπαίδευση. Στο τέλος της ακαδημαϊκής χρονιάς 2009-2010, σαράντα επτά φοιτητές του δεύτερου και του τρίτου έτους επισκέφτηκαν για μία εβδομάδα τα δύο σχολεία που φιλοξενούνται στο χώρο του Πανεπιστημίου προκειμένου να οργανώσουν πρωτότυπες και δημιουργικές δραστηριότητες για τα παιδιά. Οι δραστηριότητες βασίζονταν σε διάφορες μορφές δραματοποίησης και κινητικής έκφρασης και στόχευαν στη βελτίωση των φυσικών και κινητικών ικανοτήτων των παιδιών, στην ανάπτυξη της δημιουργικής έκφρασης, στη διεύρυνση της φαντασίας κ.λπ. Οι δραστηριότητες σχεδιάστηκαν από τους φοιτητές ακολουθώντας την παρακάτω δομή:

1. Έναρξη: παιχνίδια γνωριμίας, συνεργασίας, δημιουργίας ομάδας, συντονισμού, επικοινωνίας κ.ά.
2. Βασικό μέρος: κύρια δραστηριότητα (στόχος, μέθοδος διδασκαλίας, υλικό, σύνδεση με γνωστικές περιοχές, λεκτικές οδηγίες, πιθανές παραλλαγές κ.ά.)
3. Κλείσιμο: δραστηριότητες ηρεμίας, εικαστικής έκφρασης, χαλάρωσης, συζήτηση, αξιολόγηση κ.ά.

Η εμπειρία συμμετοχής των παιδιών και των φοιτητών στο φεστιβάλ ήταν πολύ θετική και το εγχείρημα στέφθηκε με επιτυχία. Οι εκπαιδευτικοί ζήτησαν την επανάληψή του για την επόμενη χρονιά, όπως και έγινε. Την τελευταία εβδομάδα των μαθημάτων του ακαδημαϊκού έτους 2010-2011, τον Ιούνιο του 2011, οργανώθηκε το 2ο Παιδικό Φεστιβάλ. Όμως, αυτή τη φορά, στο χώρο του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. Σχεδιάστηκαν αφίσες, υποστηρίχθηκε οικονομικά από το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πατρών, καθαρίστηκε και διακοσμήθηκε ο εξωτερικός χώρος του Τμήματος προκειμένου να φιλοξενήσει για μία εβδομάδα τα δύο σχολεία. Τη δεύτερη χρονιά συμμετείχαν πενήντα ένας φοιτητές που είχαν παρακολουθήσει τα δύο παραπάνω πανεπιστημιακά μαθήματα, εκατό παιδιά προσχολικής ηλικίας και δύο ακαδημαϊκοί διδάσκοντες. Κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ λειτουργούσαν καθημερινά τρία εργαστήρια: κινητικά παιχνίδια, εικαστικές δραστηριότητες και δραματοποίηση.

Στιγμιότυπα από το Παιδικό Φεστιβάλ του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Το Φεστιβάλ άρχισε να γίνεται ευρύτερα γνωστό και το ενδιαφέρον των φοιτητών να αυξάνεται. Την επόμενη χρονιά άλλαξε ο τρόπος οργάνωσής του και αποσυνδέθηκε από τα μαθήματα διδασκαλίας και τους φοιτητές που τα παρακολουθούσαν. Αναρτήθηκε ανακοίνωση εθελοντικής συμμετοχής για όσους φοιτητές ενδιαφέρονταν να οργανώσουν εργαστήρια, παρουσιάστηκαν η πορεία και οι στόχοι του σε ανοικτή εκδήλωση και έξι διδάσκοντες εκδήλωσαν ενδιαφέρον να υποστηρίξουν την οργάνωση εργαστηρίων και να συνεργασθούν με τους φοιτητές. Διακόσιοι φοιτητές (προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί και διδακτορικοί) δήλωσαν εθελοντική συμμετοχή. Οι διδάσκοντες οργάνωσαν συναντήσεις συνεργασίας με τους εθελοντές προκειμένου να συζητήσουν ιδέες για δημιουργικές, καινοτόμες και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Το 3ο Παιδικό Φεστιβάλ πραγματοποιήθηκε τέλη Μαΐου με αρχές Ιουνίου και καθημερινά λειτουργούσαν επτά εργαστήρια (Κινητικά Παιχνίδια, Δραματοποίηση, Σχήματα και Χρώματα, Ερευνητές των Μαθηματικών, Παίζω μουσική, Τα Δικαιώματά μου και Αφήγηση Ιστοριών). Οι βασικές προϋποθέσεις για τη λειτουργία των εργαστηρίων ήταν ο εκπαιδευτικός προσανατολισμός των δράσεων, η χρήση κυρίως άχρηστου και φυσικού υλικού και ο σεβασμός του φυσικού περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου. Το ενδιαφέρον των νηπιαγωγείων να συμμετάσχουν ήταν πολύ μεγάλο αλλά, λόγω της πιλοτικής του μορφής, συμμετείχαν μόνο επτά σχολεία (τέσσερα δημόσια νηπιαγωγεία, ένα ιδιωτικό, ένας δημοτικός παιδικός σταθμός, ένα ειδικό σχολείο) και διακόσια πενήντα περίπου παιδιά.

Παιδικό Φεστιβάλ	Φοιτητές	Διδάσκοντες	Εργαστήρια	Παιδιά	Σχολεία
1ο (2009-10)	47	1	2	90	2
2ο (2010-11)	51	2	3	100	2
3ο (2011-12)	200	6	7	250	7

Πίνακας 1: Αριθμός συμμετεχόντων στο Παιδικό Φεστιβάλ

Στιγμιότυπα από το Παιδικό Φεστιβάλ του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.

Όταν ένα φεστιβάλ είναι μικρό σε μέγεθος, ο έλεγχος και η διοργάνωσή του επιτυγχάνονται ευκολότερα, τα κόστη ελαχιστοποιούνται, ενώ τα οφέλη μεγιστοποιούνται (Higham & Ritchie 2001:39). Ωστόσο, την τρίτη χρονιά, η ταχεία διεύρυνση των διαστάσεων του Φεστιβάλ, είχε διαμορφώσει την απαίτηση της πιο προσεκτικής οργάνωσής του με τη θέσπιση της Οργανωτικής Επιτροπής και το λεπτομερή σχεδιασμό των αρμοδιοτήτων της. Από τους διακόσιους φοιτητές, είκοσι άτομα δήλωσαν συμμετοχή στην Οργανωτική Επιτροπή και ορίστηκε ο πρόεδρός της. Τα μέλη της επιτροπής ανέλαβαν διάφορες αρμοδιότητες, όπως τον συντονισμό των εργαστηρίων, τη διαφήμιση/δημοσιοποίηση του Φεστιβάλ, τον έλεγχο ασφάλειας του χώρου, τις πρώτες βοήθειες, τη διακόσμηση του χώρου, τη βιντεοσκόπηση/ φωτογράφιση, τον σχεδιασμό αφίσας, την αξιολόγηση κ.λπ.

Επειδή η επιτυχία ενός φεστιβάλ εξαρτάται περισσότερο από τον ενθουσιασμό των διοργανωτών παρά από φυσικούς ή τεχνητούς πόλους έλξης (Janiskee 1994), δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην εμπύχωση της Οργανωτικής Επιτροπής, τη δημιουργία ομάδας, το δέσιμο των μελών της, τη μεταξύ τους επικοινωνία, όπως και την επικοινωνία με τους εθελοντές των εργαστηρίων. Το ζήτημα της επικοινωνίας ήταν εξαιρετικά σημαντική συνιστώσα για τη συνολική επιτυχία της εκδήλωσης. Επιπλέον, σε όλο αυτό το διάστημα, οι διδάσκοντες του Τμήματος είχαν υιοθετήσει ένα ρόλο συμβουλευτικό, όχι παρεμβατικό, αποσκοπώντας στο να νοιώσουν οι φοιτητές ότι ανήκουν σε μια «κοινότητα συνεργασίας» που έχει έναν κοινό στόχο, ν' αντιληφθούν τις υποχρεώσεις και τις ευθύνες τους απέναντι στους επισκέπτες, αλλά και την προβολή του Τμήματος, όπως και στο να δημιουργηθεί μια ομαδική κουλτούρα/ ταυτότητα μέσα στο Τμήμα.

Πέρα από την ηγεσία και τις διαχειριστικές ικανότητες που έπρεπε να έχει η Οργανωτική Επιτροπή για τη δημιουργία ομαδικής κουλτούρας, η οικονομική διαχείριση και το ζήτημα της χορηγίας, τα κίνητρα των εθελοντών και η ύπαρξη σαφούς και συνεπούς μηνύματος για το στόχο του Φεστιβάλ συνιστούσαν βασικές προϋποθέσεις για την επιβίωσή του. Αν και η χρηματοοικονομική διαχείριση, ο έλεγχος του φεστιβάλ και η εξασφάλιση χορηγιών θεωρούνται οι μεγαλύτερες αδυναμίες των διοργανωτών (Nurse 2004), η οικονομική υποστήριξη του Παιδικού Φεστιβάλ από το Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. και το Πανεπιστήμιο Πατρών, η συνετή χρήση των υλικών από τους εθελοντές, ο περιορισμός των αναγκών και η ανακύκλωση υλικού βοήθησε στη σωστή διαχείρισή του.

Συνήθως η επιτυχία των φεστιβάλ εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συμμετοχή των εθελοντών, οι οποίοι, όμως, δεν έχουν συνήθως τις αναγκαίες γνώσεις και εμπειρίες (Hede & Rentschler 2007:157). Για το λόγο αυτό, την τρίτη χρονιά επικεντρωθήκαμε στην ενημέρωσή τους, μέσα από την οργάνωση τριώρης παρουσίασης της πορείας και των στόχων του Φεστιβάλ και τη στενή συνεργασία τους με τους διδάσκοντες του Τμήματος. Στο επίκεντρο των προσπαθειών μας ήταν η διασφάλιση της παραμονής των εθελοντών και η μελλοντική τους συμμετοχή, η οποία επιτυγχάνεται όταν η ενασχόλησή τους θεωρείται ελκυστική και όταν λαμβάνουν θετική επαναπληροφόρηση από τους υπεύθυνους και τη συνεργασία τους με άλλους εθελοντές (Elstad 2003:100). Όπως φαίνεται στην αξιολόγηση του Φεστιβάλ, βασικό κίνητρο συμμετοχής των εθελοντών ήταν η επαγγελματική εμπειρία που αποκόμισαν, καθώς τους χορηγήθηκε βεβαίωση εθελοντικής συμμετοχής και εργασίας σε αυτό.

Σύμφωνα με τους Gursoy κ.ά. (2003), αν ο στόχος ενός φεστιβάλ, όπως και τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει στην τοπική κοινωνία, δεν γίνονται αντιληπτά με σαφή τρόπο και από τους διοργανωτές και από την

κοινότητα, τότε το αποτέλεσμα ενδέχεται να είναι ολέθριο. Είναι πολύ σημαντικό να συγκλίνει η οπτική των διοργανωτών με αυτή των συμμετεχόντων προκειμένου να χαρακτηριστεί επιτυχημένο ένα φεστιβάλ. Πέρα από τον κεντρικό στόχο που είχαν θέσει οι διοργανωτές, διατυπώθηκαν επιπλέον στόχοι για κάθε κατηγορία συμμετεχόντων:

Εμπλεκόμενοι	Στόχοι
Για τα παιδιά	<ul style="list-style-type: none"> - να πειραματιστούν με χρώματα και υλικά (άχρηστο και φυσικό υλικό) - ν' αποτυπώσουν την εμπειρία τους μέσα από εικαστικές δράσεις - ν' αναπτύξουν τη δημιουργική τους έκφραση - να βελτιώσουν τις κινητικές τους ικανότητες - να διευρύνουν τη φαντασία τους μέσα από αυτοσχεδιασμούς και δραματοποιήσεις - ν' αποκτήσουν θετική στάση και συμπεριφορά για το εξωτερικό περιβάλλον - να συνεργαστούν με παιδιά διαφορετικής ηλικίας και με τους φοιτητές - να γνωρίσουν το χώρο του πανεπιστημίου και το ανθρώπινο δυναμικό του
Για τους εθελοντές φοιτητές	<ul style="list-style-type: none"> - να πειραματιστούν και να εφαρμόσουν στην πράξη όσα διδάσκονται κατά τη διάρκεια των σπουδών τους - να συνεργαστούν μεταξύ τους και να αναλάβουν ευθύνες - να βρεθούν σε σχέση αλληλεπίδρασης με τα παιδιά και να τροποποιήσουν την παιδαγωγική τους στάση - να βελτιώσουν τις επαγγελματικές τους δεξιότητες - να αποκτήσουν ομαδική κουλτούρα
Για τους εκπαιδευτικούς των σχολείων	<ul style="list-style-type: none"> - να επιμορφωθούν με έμμεσο τρόπο σε νέες τεχνικές, δραστηριότητες, ιδέες - να παρατηρήσουν τη συμπεριφορά των παιδιών τους σε ένα άλλο περιβάλλον - να βρεθούν σε σχέση αλληλεπίδρασης με συναδέλφους άλλων σχολείων - να συνεργαστούν με το πανεπιστήμιο
Για το Τμήμα	<ul style="list-style-type: none"> - άνοιγμα του πανεπιστημίου στην τοπική κοινωνία - δημοσιοποίηση της δουλειάς του Τμήματος (στην τοπική κοινωνία και στα μέλη πανεπιστημιακής κοινότητας)

Πίνακας 2: Οι στόχοι του Παιδικού Φεστιβάλ

Μεθοδολογία

Οι αυξανόμενες απαιτήσεις του Φεστιβάλ, αλλά και η χρονο με το χρόνο διευρυνόμενη δημοσιότητά του, απαιτούσαν την προσεκτική αξιολόγηση της διαδικασίας σχεδιασμού και διεξαγωγής του με βάση τους παραπάνω στόχους. Η μέθοδος της «αξιολόγησης της διαδικασίας» στηρίζεται στη διερεύνηση της οργάνωσης και διεξαγωγής μιας εκδήλωσης (ή ενός προγράμματος), την αξιολόγηση των υπηρεσιών που στόχευε να προσφέρει, την ικανοποίηση των στοχευμένων αναγκών και την επιτυχία της εκδήλωσης (Stufflebeam 2003, The Bureau for Justice Assistance 2006). Σύμφωνα με τους Bess κ.ά. (2004), αυτού του είδους η αξιολόγηση χρησιμοποιείται για την οριοθέτηση της διαδρομής που ακολουθήθηκε στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, διαδικασία που αποσκοπεί στον εντοπισμό των πλεονεκτημάτων και των αδυναμιών, όπως και στη διατύπωση προτάσεων βελτίωσής τους. Ο γενικός στόχος του συγκεκριμένου είδους αξιολόγησης είναι να προσδιορίσει τρόπους βελτίωσης της εκδήλωσης και της ποιότητας των υπηρεσιών (Crompton & Love 1995). Η ανατροφοδότηση από την αξιολόγηση προωθείται στους διοργανωτές της εκδήλωσης και αποσκοπεί στο να προσαρμόσουν τις μελλοντικές δραστηριότητές τους κατά τρόπο που να επιτύχουν τον κεντρικό της στόχο. Οι Bess κ.ά. (2004: 111) ισχυρίζονται ότι η αξιολόγηση της διαδικασίας είναι συνήθως συνδεδεμένη με την ποιοτική ανάλυση χωρίς βέβαια να αποκλείουν το γεγονός ότι μπορεί να είναι αποτελεσματική και στο πλαίσιο ποσοτικών αναλύσεων. Η συμμετοχική παρατήρηση, η ανάλυση περιεχομένου, η ανάλυση κατάστασης, οι επιτόπιες έρευνες και οι συνεντεύξεις είναι κάποιες από τις συμβατικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται σε αυτού του είδους την αξιολόγηση.

Αντίστοιχες τεχνικές χρησιμοποιήθηκαν και στην αξιολόγηση του Παιδικού Φεστιβάλ. Συγκεκριμένα, τον πρώτο χρόνο οι φοιτητές που συμμετείχαν αξιολόγησαν τις δραστηριότητες ως προς τους εκπαιδευτικούς στόχους που είχαν θέσει (Gitelson κ.ά. 1995) με τη μορφή γραπτής εργασίας. Επιπλέον, με τη βοήθεια του εργαλείου της αυτοαξιολόγησης, αναστοχάστηκαν, μέσα από συμμετοχική παρατήρηση, όσον αφορά στο σχεδιασμό, την

καταλληλότητα της δραστηριότητας για την ηλικία των παιδιών, το ρόλο που είχαν υιοθετήσει κατά τη διάρκεια της παρέμβασης και τις πιθανές τροποποιήσεις που θα έκαναν βασιζόμενοι στη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των παιδιών κ.λπ.

Τη δεύτερη χρονιά, με τη μορφή γραπτής εργασίας, εκτός από την αξιολόγηση της οργάνωσης και διεξαγωγής της δραστηριότητας, ζητήθηκε από τους φοιτητές να αναστοχαστούν στην ερώτηση «Πώς βίωσα τη συμμετοχή μου στο Παιδικό Φεστιβάλ;» ώστε να αρχίσουμε να συλλέγουμε στοιχεία χρήσιμα στην οργάνωση του επόμενου Φεστιβάλ.

Την τρίτη χρονιά, η αξιολόγηση στηρίχθηκε κυρίως σε συνεντεύξεις των εθελοντών φοιτητών, τις προτάσεις των διδασκόντων και την ανάλυση της κατάστασης από τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από την Οργανωτική Επιτροπή και οι εθελοντές κλήθηκαν να απαντήσουν σε δύο ερωτήματα: «Πώς σου φάνηκε η εμπειρία συμμετοχής στο Παιδικό Φεστιβάλ;» και «Τι προτείνεις για την επόμενη χρονιά;». Θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι καθημερινές συναντήσεις των μελών της Οργανωτικής Επιτροπής είχαν ρυθμιστικό ρόλο ως προς τη διεξαγωγή του Φεστιβάλ με αποτέλεσμα να γίνονται συνεχείς βελτιώσεις ακολουθώντας την πορεία της έρευνας δράσης. Ήδη δύο μήνες πριν το Φεστιβάλ τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής συνεδρίαζαν συχνά, συζητούσαν ευρύτατη ποικιλία θεμάτων και πρότειναν αρκετές τροποποιήσεις. Στο τέλος του Φεστιβάλ, συναντήθηκαν δύο φορές για να ολοκληρώσουν την τελική αξιολόγησή του, αντάλλαξαν απόψεις και κατέθεσαν βελτιωτικές προτάσεις για όλη τη διαδικασία οργάνωσης και διεξαγωγής του.

Αποτελέσματα

Το να καθορίσεις την επιτυχία ενός φεστιβάλ είναι δύσκολο εγχείρημα. Πολλές φορές οι διοργανωτές ακολουθούν συνήθως ευκολότερες μεθόδους αξιολόγησης και αριθμητικούς δείκτες, όπως ο αριθμός των συμμετεχόντων (DeBres & Davis 2001). Ωστόσο, υπάρχουν και ποιοτικοί δείκτες που αφορούν στην εκτίμηση της απόδοσης ενός φεστιβάλ και των αντιδράσεων των συμμετεχόντων απέναντί του, όπως η αντιλαμβανόμενη ποιότητα, η αντιλαμβανόμενη αξία και η ικανοποίηση (Baker & Crompton 2000). Ελάχιστες, τέλος, είναι οι έρευνες που αναλύουν τις στάσεις των συμμετεχόντων με τη χρήση κλιμάκων στάσεων που αναπτύσσονται με ψυχομετρικούς κανόνες (Lankford & Howard 1994, Linberg & Johnson 1997). Ως εκ τούτου, η γνώση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων και του επιπέδου ικανοποίησής τους αποτελεί αναγκαιότητα για τους διοργανωτές του φεστιβάλ, ενώ η ανάπτυξη και η διατήρηση της πιστότητας εκ μέρους των συμμετεχόντων εξασφαλίζει την επίτευξη των στόχων του φεστιβάλ.

Προκειμένου να αξιολογήσουμε το Παιδικό Φεστιβάλ του Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η, όσον αφορά στους στόχους που είχε θέσει, χρησιμοποιήσαμε τους παραπάνω τρεις ποιοτικούς δείκτες ως άξονες ανάλυσης του περιεχομένου των γραπτών εργασιών, της αυτοαξιολόγησης, των συνεντεύξεων των εθελοντών φοιτητών, των προτάσεων της Οργανωτικής Επιτροπής και των διδασκόντων. Δεν χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία για την άμεση αξιολόγηση των απόψεων των επισκεπτών (παιδιών και εκπαιδευτικών).

Συγκεκριμένα, το σύνολο των ερωτηθέντων συμφωνούν ότι η καλή οργάνωση επηρεάζει άμεσα την ποιότητα του Φεστιβάλ. Οι δραστηριότητες που σχεδίασαν οι φοιτητές τα τρία χρόνια λειτουργίας του, εκπλήρωσαν -σε γενικές γραμμές- τους εκπαιδευτικούς τους στόχους, αλλά διαπιστώθηκε με σαφήνεια ότι όσο πιο απλές, κατανοητές, ελεύθερες και μη στατικές ήταν οι δραστηριότητες τόσο περισσότερο τις απολάμβαναν τα παιδιά και συμμετείχαν χωρίς να κουράζονται. Δύο σημαντικοί παράγοντες που επηρέασαν την ποιότητα των εργασιών ήταν ο αριθμός των συμμετεχόντων παιδιών και ο χώρος. Τα εργαστήρια λειτουργούσαν καλύτερα με μικρές ομάδες παιδιών, των δέκα ή των δεκαπέντε, και οι φοιτητές αισθάνονταν μεγαλύτερη ασφάλεια στη διαχείριση του εργαστηρίου. Η διεξαγωγή του Φεστιβάλ σε εξωτερικό χώρο, νέο και άγνωστο για τα παιδιά, είχε επίδραση στη συμπεριφορά τους, καθώς αισθάνονταν πιο ελεύθερα, ήταν πιο ενεργητικά και ακολουθούσαν με δυσκολία τους κανόνες. Επίσης, οι εθελοντές της τελευταίας χρονιάς υποστήριξαν ότι η έγκαιρη οργάνωση και ενημέρωση (εθελοντών και σχολείων) για το Φεστιβάλ αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη βελτίωση της ποιότητάς του. Τέλος, τα συνολικά αποτελέσματα από την αξιολόγηση της διαδικασίας έδειξαν ότι τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής πιστεύουν ότι η όλη διαδικασία είχε καλά αποτελέσματα. Προσπάθησαν να υιοθετήσουν ένα ρόλο συμβουλευτικό, βοηθητικό -και όχι καθοδηγητικό- προς τους εθελοντές. Τους άρεσε ο ρόλος που είχαν αναλάβει ως μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής, παρά τις δυσκολίες που έκρυβε. Ωστόσο, εντοπίστηκαν αρκετοί τομείς που επιδέχονταν βελτίωση της ποιότητας της εκδήλωσης, όπως η καλύτερη διαδικασία σχεδιασμού του προγράμματος των εθελοντών, η έγκαιρη κοινοποίηση του Φεστιβάλ και η ολοκληρωμένη ενημέρωση των σχολείων πριν την επίσκεψή τους.

Ως προς την αντιλαμβανόμενη αξία, σύμφωνα με τους φοιτητές, το Φεστιβάλ βιώθηκε ως εμπειρία που τους έβαλε σε διαδικασία ενεργοποίησης, δράσης και δημιουργικότητας. Ανέδειξε την επιστημονικότητα του επαγγέλματός τους και τους έδωσε τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις θεωρητικές τους γνώσεις και να τις

εφαρμόσουν στην πράξη. Επιπλέον, οι φοιτητές των πρώτων ετών προετοιμάστηκαν για την πρακτική τους άσκηση στα σχολεία, εφόσον ήταν η πρώτη φορά που ήρθαν σε επαφή με παιδιά.

Οι φοιτητές απέκτησαν γνώσεις σχετικά με την οργάνωση δρώμενων, πειραματίστηκαν με υλικά, ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με τη διαδικασία διαμόρφωσης ενός παιδαγωγικού χώρου κατάλληλου για παιδιά και από την άποψη της ασφάλειας αλλά και από την άποψη της καλαισθησίας και του ενδιαφέροντος που θα προκαλούσε. Οι πλειοψηφία των ερωτηθέντων πιστεύουν ότι ο εθελοντισμός στο Φεστιβάλ θα τους βοηθήσει στη μελλοντική τους καριέρα.

Το πιο σημαντικό είναι ότι άρχισε να δημιουργείται μια ομαδική κουλτούρα στο Τμήμα και αυτό σχολιάστηκε και από την Οργανωτική Επιτροπή και από τους εθελοντές. Φοιτητές που δεν γνωρίζονταν μπήκαν σε διαδικασία συνεργασίας με αφορμή το Φεστιβάλ (ανταλλαγή απόψεων, επίλυση προβλημάτων, συντονισμός ενεργειών) και για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.

Τέλος, και οι φοιτητές και οι διδάσκοντες σχολίασαν θετικά τον αντίκτυπο του Φεστιβάλ στη διαμόρφωση των εξωτερικών χώρων του Τμήματος, από άποψη καλαισθησίας, καθαριότητας και αξιοποίησής τους.

Ο τελευταίος ποιοτικός δείκτης, η ικανοποίηση, αφορά, σύμφωνα με τον Kotler (2003), σ' εκείνα τα συναισθήματα των συμμετεχόντων που γεννώνται από την αξιολόγηση του αποτελέσματος σε σύγκριση με τις προσδοκίες που είχαν διαμορφώσει αρχικά. Μέσα από τα σχόλια των φοιτητών φαίνεται ότι είχαν υψηλές προσδοκίες για τη διεξαγωγή της δραστηριότητας που είχαν σχεδιάσει με αποτέλεσμα να διακατέχονται από άγχος μέχρι την ημέρα υλοποίησής της. Πολύ συχνά, στην ανάλυση του περιεχομένου της αξιολόγησης συναντήσαμε σχόλια όπως: «υπήρξε δυσκολία ως προς τη διαχείριση των παιδιών και την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντός τους», «δεν συμμετείχαν όλα τα παιδιά», «τα παιδιά είναι πιο ενεργητικά και ζωηρά στον εξωτερικό χώρο». Η διοργάνωση ενός φεστιβάλ απαιτεί άλλες δεξιότητες από τους φοιτητές και άλλου είδους προετοιμασία σε σχέση με την οργάνωση μιας δραστηριότητας μέσα στην τάξη με τη βοήθεια της νηπιαγωγού. Απαιτεί την καλλιέργεια «κουλτούρας συνεργασίας και αλληλοϋποστήριξης», η οποία άρχισε δειλά να αναδεικνύεται μέσα στο Τμήμα. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης έδειξαν, επίσης, ότι οι φοιτητές ανέλαβαν ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ και ήταν επιφορτισμένοι με ποικίλα επίπεδα ευθύνης: «έπρεπε να αναλάβουμε πολλές και διαφορετικές ευθύνες». Η έλλειψη εκπαίδευσης των φοιτητών σε θέματα εθελοντισμού και την οργάνωση άλλου τύπου παιδαγωγικών δράσεων (φεστιβάλ, δημιουργική απασχόληση παιδιών, κατασκήνωση, παιδικές εκδηλώσεις κ.ά.) είναι λογικό να τους δημιουργεί αισθήματα άγχους, ανασφάλειας και δυσκολία στη μεταξύ τους συνεργασία.

Βεβαίως, οι φοιτητές που είχαν συμμετάσχει στα προηγούμενα Φεστιβάλ ήταν καλύτερα προετοιμασμένοι και οι δραστηριότητές τους ήταν λιγότερο «ακαδημαϊκά προσανατολισμένες» δίνοντας έμφαση πιο πολύ στη διασκέδαση των παιδιών από τη μάθηση. Το σημαντικό είναι ότι το σύνολο των φοιτητών χαρακτήρισαν τη συμμετοχή τους στο Φεστιβάλ ως μια σημαντική, δυνατή, δημιουργική και πολύ όμορφη εμπειρία για διάφορους λόγους.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των αποτελεσμάτων, θα πρέπει να τονίσουμε ότι στα τρία χρόνια λειτουργίας του Φεστιβάλ δεν έγινε κάποια συστηματική αξιολόγηση των τριών δεικτών από τη μεριά των παιδιών και των εκπαιδευτικών. Παρόλα αυτά, οι πληροφορίες που συλλέξαμε μέσα από μη συστηματική παρατήρηση, άτυπες συζητήσεις, αριθμητικούς δείκτες και άλλες τεχνικές, λήφθησαν υπόψη στις προτάσεις βελτίωσης της εκδήλωσης. Για παράδειγμα, ένα νηπιαγωγείο μάς έστειλε τις ζωγραφιές των παιδιών με τις αγαπημένες τους δραστηριότητες, οι οποίες έδιναν στοιχεία από την εμπειρία συμμετοχής τους στο Φεστιβάλ.

Οι δραστηριότητες που άρεσαν στα παιδιά

Οι δραστηριότητες που άρεσαν στα παιδιά

Εντοπίσαμε, τέλος, πάνω από πενήντα δημοσιεύσεις, δύο ραδιοφωνικές και μία τηλεοπτική εκπομπή, αφιερωμένες στο Φεστιβάλ. Δεχτήκαμε πολλές αιτήσεις συμμετοχής από σχολεία, ενώ ήταν έντονη η παρουσία των τοπικών παραγόντων και το αίτημά τους να καθιερωθεί το Φεστιβάλ ως θεσμός.

Συμπεράσματα

Μέσα από την τριετή διαδικασία αξιολόγησης της οργάνωσης και διεξαγωγής του Φεστιβάλ συγκεντρώσαμε αρκετά στοιχεία και προτάσεις για την αποτελεσματική υποστήριξη των μελλοντικών εκδηλώσεων και την ικανοποίηση των συμμετεχόντων προκειμένου να ξανασυμμετάσχουν. Τα στοιχεία αυτά αφορούν την εξασφάλιση της χρηματοδότησης, τη συχνότητα των συναντήσεων των διοργανωτών, την ανάπτυξη επιπλέον τεχνικών αξιολόγησης, την εκπαίδευση των εθελοντών, αλλά και θέματα όπως η αποστολή του Φεστιβάλ, οι σκοποί που εξυπηρετεί, η διαδικασία λήψης αποφάσεων κ.ά. Στα στοιχεία αυτά πρέπει επίσης να προστεθούν και τα δεδομένα από τη σύγχρονη βιβλιογραφία, η οποία έχει προσδιορίσει τις διαστάσεις για την ποιότητα ενός φεστιβάλ: το πρόγραμμα, το προσωπικό, οι εγκαταστάσεις, η διατροφή, τα αναμνηστικά, η ευκολία πρόσβασης, το φυσικό περιβάλλον και οι υπηρεσίες ενημέρωσης (Baker & Crompton 2000, Lee, Lee & Yoon 2009, Lee, Lee & Choi 2011).

Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης από τη μία μεριά υποστηρίζουν την κάλυψη των περισσότερων στόχων του Φεστιβάλ και από την άλλη αναδεικνύουν την αναγκαιότητα για εντατικοποίηση στο στρατηγικό σχεδιασμό και τη διαχείρισή του (Spiroroulos κ.ά. 2006). Τα περισσότερα φεστιβάλ στερούνται σχεδίων διαχείρισης και προώθησης (Getz & Frisby 1988, Getz 1989, Mayfield & Crompton 1995, Lade & Jackson, 2004) πριν την έναρξη, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας του φεστιβάλ, στα οποία καθορίζονται με σαφήνεια οι στόχοι, το προφίλ των επισκεπτών, οι ανάγκες τους, οι στρατηγικές προβολής και προώθησης, η αξιολόγηση, αλλά και τα περιφερειακά χαρακτηριστικά (φαγητό, μεταφορά, φιλοξενία, ΜΜΕ, εθελοντές κ.ά.) και τα οποία πρέπει να ενσωματωθούν στο κυρίως προϊόν, να εναρμονισθούν με αυτό, ώστε να ανταποκριθεί τόσο στις ανάγκες των επισκεπτών όσο και στις ανάγκες όλων όσοι εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα. Για παράδειγμα, την τρίτη χρονιά φάνηκε έντονα η αναγκαιότητα να ξεκινά η διαδικασία της προώθησης μαζί με τη διαδικασία σχεδιασμού του προγράμματος, και να συνεχίζεται κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης. Φάνηκε επίσης, η ανάγκη εκπαίδευσης και καθοδήγησης των εθελοντών από τους διοργανωτές για την εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας του έργου τους και για να αποκτήσουν νέες δεξιότητες και εμπειρία χρήσιμη στην αγορά εργασίας (Jensen & Buckley 2011).

Σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι το Φεστιβάλ δεν μπορεί να περιοριστεί απλά στην κάλυψη των αναγκών των επισκεπτών (τα παιδιά), αλλά πρέπει να ανταποκριθεί σε μια πληθώρα αιτημάτων (Allen κ.ά. 2005) που εκφράστηκαν ρητώς ή υπορρητώς, όπως ήταν οι προσδοκίες των εθελοντών, οι απαιτήσεις των ΜΜΕ, οι ανάγκες άλλων θεσμικών οργάνων που ενεπλάκησαν (π.χ. η τοπική αυτοδιοίκηση), οι ανάγκες των εκπαιδευτικών που συνόδευαν τα παιδιά, οι απαιτήσεις του ακαδημαϊκού προγράμματος του Τμήματος κ.λπ.

Στα τρία πρώτα χρόνια λειτουργίας του Φεστιβάλ φάνηκε να αναπτύσσονται δεσμοί αλληλεγγύης, κυρίως μέσα στο Τμήμα, και σε ένα δεύτερο επίπεδο με τα γειτονικά σχολεία που συμμετείχαν και τις τρεις χρονιές. Θα χρειαστεί ακόμα προσπάθεια και χρόνος για να επεκταθούν οι δεσμοί του Τμήματος με την τοπική κοινότητα. Όσο το Παιδικό Φεστιβάλ χαρακτηρίζεται από διοικητική αποτελεσματικότητα και προσαρμογή στις ανάγκες της κοινότητας τόσο περισσότερο θα προσελκύει το ενδιαφέρον και την υποστήριξή της.

Σημειώσεις

¹ Περισσότερες πληροφορίες για τα άτυπα περιβάλλοντα μάθησης μπορείτε να αναζητήσετε στο βιβλίο «4+1 κλειδιά για την αυτομόρφωση της νηπιαγωγού», στο Πρώτο Κεφάλαιο: Περιβάλλον (http://www.omep.gr/OMEP_4+1kleidia.html).

² Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να ανατρέξετε στην ιστοσελίδα του festivalmania (<http://festivalmania.wordpress.com/>).

Βιβλιογραφία

- Αγγελάκη, Χ., Γκολφιοπούλου, Γ., Διδάχου, Ε., Παπαδάκου, Ε. & Ρήγα, Β. (2012). *4+1 κλειδιά για την αυτομόρφωση της νηπιαγωγού*. Αθήνα: Ο.Μ.Ε.Π. (Διαθέσιμο από το Internet: http://www.omep.gr/OMEP_4+1kleidia.html).
- Allen J., O'Toole W., Harris R. & McDonnell I. (2010). *Festival and Special Event Management* (5thed.). Brisbane Qld: John Wiley & Sons Australia Ltd.
- Baker, D. & Crompton, J. (2000). Quality, Satisfaction and Behavioral Intentions. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 785-804.
- Bess, G., King M., & LeMaster, P.L. (2004). Process evaluation: How it works. *American Indian and Alaska Native Mental Health Research: The Journal of the National Center*, 11(2), 109-120.
- Boyle, M. (1997). Civil boosterism in the politics of local economic development. *Environment and Planning A*, 29, 1975-1997.
- Charlton, T.L. & Charles, S. (1879). *A Latin Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Council of the European Union. *Conclusions of the Council and representatives of the governments of Member States meeting within the Council on common European principles for the identification and validation of non-formal and informal learning*. (EDUC 118 SOC 253, 18 May 2004). Διαθέσιμο από το Internet: http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/validation2004_en.pdf [cited 3.2.2009].
- Crompton, J.L. & Love, L.L. (1995). The Predictive Value of Alternative Approaches to Evaluating Quality of a Festival. *Journal of Travel Research*, 34(1), 11-24.
- Davila, A. (1997). Negotiating culture and dollars. *Culture and Power*, 4(1), 71-98.
- De Bres, K. & Davis, J. (2001). Celebrating group and place identity: A case study of a new regional festival. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 3(3), 326-337.
- Elstad, B. (2003). Continuance commitment and reasons to quit: A study of volunteers at a jazz festival. *Event Management*, 8(2), 99-108.
- Frisby, W. & Getz, D. (1989). Festival management: a case study perspective. *Journal of Travel Research*, 28(1), 7-11.
- Getz, D. & Frisby W. (1988). Evaluating Management Effectiveness in Community-Run Festivals. *Journal of Travel Research*, 27(1), 22-27.
- Getz, D. (1989). Special Events: Defining the Product. *Tourism Management*, 10(2), 125-137.
- Getz, D. & Frisby, W. (1990). The Role of Municipalities in Developing Festivals and Special Events in Ontario. In *Proceeding of the Sixth Canadian Congress on Leisure Research*, May 9-12, 1990, University of Waterloo, Ontario Research Council on Leisure.
- Gitelson, R., Kerstetter, D. & Kiernan, N. (1995). Evaluating the educational objectives of a short-term festival. *Festival Management and Event Tourism*, 3(1), 9-14.
- Gursoy, D., Kim, K. & Uysal, M. (2004). Perceived impacts of festivals and special events by organizers: An extension and validation. *Tourism Management*, 25(2), 171-181.
- Hall, C.M. (1992). *Hallmark Tourist Events: Impact, Management and Planning*. London: Belhaven Press.
- Hede, A.M. & Rentschler, R. (2007). Mentoring volunteer festival managers: evaluation of a pilot scheme in regional Australia. *Managing leisure*, 12(2/3), 157-170.
- Higham, J.E.S. & Ritchie, B. (2001). The evolution of festivals and other events in rural Southern New Zealand. *Event Management*, 7(1), 39-49.
- Janiskee, R. (1980). South Carolina's harvest festivals: rural delights for day tripping urbanites. *Journal of Cultural Geography*, 1(1), 96-104.
- Janiskee, R. (1994). Some Macroscale Growth Trends in America's Community Festival Industry. *Festival Management & Event Tourism*, 2(1), 10-14.
- Janiskee, R. & Drews, P. (1998). Rural Festivals and Community Reimaging. In R. Butler, C.M. Hall & J. Jenkins (eds.), *Tourism and Recreation in Rural Areas* (pp. 157-173). Chichester: John Wiley.
- Jensen, E. & Buckley, N. (2011). *The Role of University Student Volunteers in Festival-based Public Engagement*. University of Cambridge, National Co-ordinating Centre for Public Engagement.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Management* (11thed.). New Jersey: Prentice Hall, Pearson Education Inc.
- Lade, C. & Jackson, J. (2004). Key Success Factors in Regional Festivals: Some Australian Experiences. *Event Management*, 9, 1-11.
- Lankford, S.V. & Howard, D.R. (1994). Developing a tourism impact attitude scale. *Annals of Tourism Research*, 21(1), 121-139.

- Laopodi, M.L. (2003). *Cultural Democracy: The Way Festivals Affect Society*. Dissertation. Parkland, FL, USA. (Διαθέσιμο από το Internet: <http://www.Dissertation.com/library/1121865a.htm>).
- Lee, J.S., Lee, C. & Yoon, Y. (2009). Investigating Differences in Antecedents to Value between First-Time and Repeat Festival-Goers. *Journal of Travel & Tourism*, 26(7), 688-702.
- Lee, J.S., Lee, C.K. & Choi, Y. (2011). Examining the Role of Emotional and Functional Values in Festival Evaluation. *Journal of Travel Research*, 50(6), 685-696.
- Lindberg, K. & Johnson, R.L. (1997). Modeling resident attitudes toward tourism. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 402-424.
- Long, P.T. & Perdue, P. (1990). The Economic Impact of Rural Festivals and Special Events: Assessing the Spatial Distribution of Expenditures. *Journal of Travel Research*, 28(4), 10-14.
- Mayfield, T. & Crompton, J. (1995). The Status of the Marketing Concept Among Festival Organizers. *Journal of Travel Research*, 33(4), 14-22.
- Mill, R. & Morrison, A. (2002). *The tourism system: An introductory text* (4th ed.). Dubuque: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Nurse, K. (2004). Trinidad Carnival: Festival tourism and cultural industry. *Event Management*, 8(4), 223-230.
- Quinn, B. (2005). Arts Festivals and the City. *Urban Studies*, 42(5/6), 927-943.
- Smith, M.K. (1999). Informal Learning. (Διαθέσιμο από το Internet: <http://www.infed.org/biblio/inf-lrn.htm>).
- Smith, S. (1993). Boundaring the borders, claiming space and making place in rural Scotland. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 18(3), 291-308.
- Spiropoulos S., Gargalianos D. & Sotiriadou K. (2006). The 20th Greek Festival of Sydney: a Stakeholder Analysis. *Event Management*, 9(4), 169-183.
- Stufflebeam, D. (2003). *The CIPP model for evaluation: An update, a review of the model's development, a checklist to guide implementation*. Paper presented at the 2003 Oregon Program Evaluators Network Conference, Portland, Oregon.
- The Bureau for Justice Assistance (2006). *Center for Program Evaluation*. (Διαθέσιμο από το Internet: <http://www.pacenterofexcellence.pitt.edu/documents/BJA-guide-program-evaluation.pdf>).
- Waterman, S. (1998). Carnival for Elites? The cultural politics of arts festivals. *Progress in Human Geography*, 22(1), 54-74.

Χρήσιμες ιστοσελίδες

- http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=2679
<http://festivalmania.wordpress.com/>
<http://www.efa-aef.eu/>
<http://www.ifeaeurope.com/>
http://www.ifea.com/joomla1_5/index.php

Η **Βασιλική Ρήγα** είναι πτυχιούχος του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού με Δίπλωμα Ειδικότητας στο άθλημα της Ρυθμικής Αγωνιστικής Γυμναστικής και Δίπλωμα Αθλητικής Δημοσιογραφίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (1990). Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (D.E.A. 1991) και Διδακτορικού Διπλώματος (Doctorat 1995) Επιστημών και Θεωρίας των Μορφών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Ανθρωπιστικών Επιστημών του Στρασβούργου (U.S.H.S., Γαλλία), καθώς και Πιστοποιητικού Μεταπτυχιακής Επιμόρφωσης στην Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (1999) από τη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (I.K.Y.) για τις προπτυχιακές σπουδές, και της Ακαδημίας του Στρασβούργου για τις μεταπτυχιακές σπουδές. Από το 1997 έχει συνεργαστεί με τα Πανεπιστήμια Αθηνών και Θεσσαλίας, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και το ΤΕΙ Αθηνών. Από το 1999 είναι Λέκτορας στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Πατρών στο γνωστικό αντικείμενο «Θεατρική έκφραση, ρυθμός και κίνηση στην προσχολική αγωγή». Είναι εμπειρογνώμων/ αξιολογήτρια Εκπαιδευτών Ενηλίκων (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.), πρώην επιστημονική υπεύθυνη (2006-2009) και επιστημονικός συνεργάτης (2000-2009) της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης ΕΑΔΑΠ, πρώην μέλος της επταμελούς διεθνούς συμβουλευτικής επιτροπής "International Standards Advisory Board" της International Step by Step Association, μέλος της OMEP (Organisation Mondiale pour l'Éducation Pré-scolaire), της Ελ.Επ.Ε.Ψ. (Ελληνική Επιστημονική Εταιρεία Ψυχοκινητικής), του Πανελληνίου Δικτύου για το Θέατρο στην Εκπαίδευση και της Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων

